

tengely elvesztette a háborút. A törekvés nagy lendületet vett, miután a nagyobb titoktartással és határozottabban eljáró románok augusztus 23-i drámai lépésükkel megelőzték a magyarokat. Ez új és váratlan dimenzióval növelte a problémát, mert a magyaroknak most már nemcsak a háborúból való lehetséges kiugrással kellett foglalkozniuk, hanem Erdély sorsával is. Ez a két gond a Lakatos-kormány előtt tornyosuló legnehezebb problémák közé tartozott.

Német nyomásra és saját nemzetbiztonsági érdekei védelmének óhájától vezetve (ideértve legalább Észak-Erdély megtartását, ha nem egész Erdély visszaszerzését) Magyarország szeptember elején úgy döntött, hogy benyomul Dél-Erdélybe. Kétségbeesett, kudarcra ítélt próbálkozás volt. A rosszul felszerelt magyar erők nem voltak komoly ellenfelei az egyesült szovjet–román hadaknak, melyek jól el voltak látva fegyverzettel és egyéb felszereléssel, ráadásul győzelmek hosszú sorozatának lendületét is élvezték.¹⁹⁸

Dél-Erdély egyes részeinek rövid ideig tartó megszállása alatt egyes magyar alakulatok szélsőjobboldali tisztek vezetésével zsidóellenes túlkapásokra ragadtatták magukat, melyek a Vasgárda időszakának barbárságait idézték. Különösen Sármáson nyilvánult meg brutalitásuk, ezt a községet a magyar csapatok szeptember 5-én foglalták el. Három nappal később a helyi zsidókat felszólították, hogy helyezzenek el sárga csillagot a kapuikon. Szeptember 9-én egy csoport helyi antiszemita gyűlést tartott Iuliu (Gyula) és Ecaterina (Katalin) Vargánál, a városi patikusházban, és elhatározta, hogy felszámolja a zsidó közösséget. A zsidók gettósítására, kifosztására és lemészárlására vonatkozó döntések aktív résztvevője volt Lancz László százados, a várost megszálló zilahi csendőregység parancsnoka; Vekárdi hadnagy, a helyettese; Bíró József hadnagy, az újonnan ki-nevezett megyei vezető; Szallay Sándor (Alexandru) polgármester; és Cziraly József, a helyettese. A település 126 zsidóját – 31 férfit, 52 nőt és 43 gyermeket – először Ion Pop csűrjében gyűjtötték össze, ahol kb. nyolc napig raboskodtak; ez idő alatt Szallay, a város polgármestere nem zsidóknak utalta ki az otthonaikat. A szeptember 16-áról 17-ére virradó éjszaka a zsidókat kivitték a közeli Suscut-hegyre, ahol egy csendőregység Vekárdi hadnagy közvetlen parancsnoksága alatt legyilkolta őket.¹⁹⁹

A Vörös Hadsereg fenyegetően közeledett, Budapestet és más stratégiai fontosságú magyar városokat csaknem állandóan bombázták, így a magyar kormányzat gyakorlatilag az egész Lakatos-érát azzal töltötte, hogy „tiszteséges kiutat keresett a háborúból”. A németek, akik mindent tudtak az összes titkosnak vélt lépésről, megtettek minden szükséges előkészületet nemcsak „hátba dőfésük” megelőzésére, hanem a Lakatos-kormánynak egy merőben nyilas kormánnyal való felváltására is. Horthy